15 Yaşındayız

ANDANTE

Türkiye'ni... ...ürü Dergisi

Beethoven ve halk şarkıları

Sekreterinin kaleminden Beethoven'ın yorumculuk sırları

İzmir Devlet Balesi'nden Romeo ve Juliet temsili

Klasik müzik dünyası taciz skandallarıyla çalkalanıyor

Tenor Murat Karahan'ı Verona Festivali'nde izledik

Türkiye gitar camiasının geleneksel Bilkent buluşması

Almanya'da enstrüman eğitimi alan gençlerimiz

Emre Aracı'nın kaleminden

Shakespeare'in Othello'sundan Verdi'nin Otello'suna

ISSN 1303-7749
AĞUSTOS 2018
Yıl 15 - Sayı 142
Fiyatı 12 TL

Giuseppe Verdi

"BÜYÜLÜ ADA"NIN **OTELLO**'SU

Adolphe Eugène Disderi - Stiftung Stadtmuseum Berlin

Kıbrıs adasının İngiliz yazarlar William Shakespeare ve Lawrence Durrell ile Türk şair Namık Kemal ve İtalyan opera bestecisi Giuseppe Verdi'yi nasıl ve neden bir araya getirmiş olabileceğini hiç düşünmüş müydünüz? Bu sorunun yanıtını verebilmek için sizleri, yazarımızın Kıbrıs adasına yaptığı, Otello temalı gezisinde edindiği izlenimleri içeren yazısını okumaya davet ediyoruz...

Sivri uçlu kemerleriyle karşımda yükselen 14. yüzyıldan kalma Gotik mimariye bakıyorum da Reims Katedrali'ni düşünüyorum, ama burası Fransa değil. O Gotik yapının yanıbaşında duran, her ne kadar sarı rengine boyanmış olsa da, üzerinde Kral V. George'un "GR" monogramının tacıyla yer aldığı ve Londra sokaklarından âşina olduğum ve hâlâ işlevselliğini sürdüren bir posta kutusunu görüyorum, ama burası İngiltere, ya da monarşik sistemle idare edilen bir ülke hiç mi hiç değil. Karşımda Namık Kemal'in büyük bir büstü duruyor, ama burası hürriyet şairinin doğduğu Tekirdağ değil. Az ötesinde Shakespeare'in benzer bir büstü gelip geçene kaidesinden bakıyor, ama burası Stratford-upon-Avon da değil. Kanatlı bir Venedik aslanı kıyıdaki kale kapısının üzerinde sanki kimselere geçit vermezcesine o taştan kütleyi korumaya hâlâ devam ediyor, ama burası San Marco Meydanı da değil. Aslan Yürekli Richard bu toprakları 12. yüzyılda fethetmiş olsa da doğmuş olduğu Oxford şehrine o kadar uzak ki buraları. İngiliz yazar Lawrence Durrell "sanatçı olmak nasıl insanın alnına yazılıysa yolculuklar da öyledir. Bin tane farklı koşulun bu sonuçlarda payı vardır ama pek azı insan iradesine ya da kararına bağlıdır - ne dersek diyelim. Yolculuklar doğamızın taleplerine uyarak kendiliğinden boy verirler - en iyi yolculuklar da bizi alıp yalnızca uzak diyarlara götüren yolculuklar değil, aynı zamanda kendi içimizde yolculuğa çıkaranlardır. Yolculuk, kendi içimize dönüşün en ödüllendirici biçimi olabilir" der.

Lawrence Durrell Kıbrıs'ı anlatıyor

Ve Durrell sözlerine şöyle devam eder: "Bu düşünceler sabah gün ağarırken, beni adaların arasından geçerek Kıbrıs'a götürecek olan geminin güvertesinden gördüğüm Venedik'e ait; jöle gibi serin binbir tatlı su yansıması arasında sallanan bir Venedik'e. Sanki büyük bir ressam, çıldırıp boya kutusundaki bütün renkleri gökyüzüne fışkırtmış, dünyanın iç gözünü sağır etmişti. Bulutlar ile su birbirine karışmış, boyaları akıyor, birbirinin içinde eriyor, üst üste biniyor, eriyordu; bir düzine pirinçkağıdından peçenin arasından görülen vitraylı bir pencerenin parçaları gibi, uzayda yüzen kilise kuleleri, balkonlar ve çatılar vardı. Şarap, katran, toprak kırmızısı, kan, opal, olgunlaşan tahıl renkleri bulaşmış tarih parçaları. Bunların hepsinin kıyıları aynı zamanda geride hafif hafif suyla çalkalanıyor, bir güvercin yumurtası kadar yumuşak ve çekinik şekilde mavi bir gündoğumu göğüne dönüşüyordu. Zihinsel olarak bunların hepsini usulca, soyut bir resim gibi belleğime kazıdım, kafamda beşikte salladım - bütün o katedraller ve saraylar ordusunu, onların gerisinde, Florian'daki ya da ışıkla büyülenmiş o dar sokaklardan kocaman bir yarasa gibi seğirten bir Corvo'daki dik arkalıklı iskemlede oturan ve şarabını yudumlayan Stendhal'in netleşen yüzünü [...] Ben Kıbrıs'ta iken Venedik asla uzakta olmayacak - çünkü Saint Marcos aslanı hâlâ Mağusa'nın, Girne'nin nemli havasının sırtında at koşturuyor" (Lawrence Durrell, *Bitter Lemons of Cyprus / Kıbrıs'ın Acı Limonları*, Çeviri: Ülker İnce, Can Yayınları).

İşte karşımda bir akşamüzeri güneşinin altın sarısıyla tarçın karışımı tonlarına boyadığı, sol kulesinden yükselen Osmanlı döneminden kalma tek minaresini zamanında İngiliz mimar George H. Everett Jeffery'nin restore ettiği, Combray ile ilgili geçmiş bir yazımda, "acaba Ruskin ve Proust görmüş olsalardı nasıl anlatırlardı?" diye sorduğum Reims Katedrali'ni andıran Saint Nicholas Kilisesi'nden bozma Gotik Lala Mustafa Paşa Camii'nin bulunduğu Kıbrıs'ı, bu adada asırlar boyu kendi medeniyetlerinden farklı farklı izler bırakan yukarıda sıraladığım bütün o milletlerin, melezin de ötesinde, eşi benzeri olmayan rengârenk bir mozayiğe çevirdiği ve o mozayiği 1953-56 yılları arasında bizzat görüp yaşayarak *Bitter Lemons of Cyprus* adlı kitabında kendi efsunlu diliyle ölümsüzleştiren Durrell'ın Venedik'te başlayan yolcuğunu, Thomas Mann'ın novellası aklımda olduğu hâlde Florian'da geçen bir öğledensonramı da anımsayarak, onun estirdiği havayla yaşıyorum. Ne boyda olursa olsunlar adaların kendilerine has bir havası ve ortamları vardır hiç şüphesiz; çoğu zaman dışa kapalı, içine dönük, kendi zaman ayarını kendi yapan, hatta zamana meydan okuyan ayrı bir dünya gibidirler oraya adım atanlar için. Dışarıdan gelenler kimi zaman herşeyden kopuk, geçmişlerini unutmak hissiyle ve

Mağusa'daki Lala Mustafa Paşa Camii

Emre Aracı

İngiliz yazar Lawrence Durrell

Mağusa'da Namık Kemal'in büstü (Fotoğraf Emre Aracı)

şehirde bir parka adını verir, ya da bir sokak olur karşınıza çıkıverir. Mağusa'nın Desdemona Parkı ve Otello Sokağı'nda olduğu gibi; çünkü Shakespeare'i buraya getiren Otello'nun burada hâlâ ayakta duran Venedik aslanlı tarihi ve gerçek kalesi olmuştur. Ya da Shakespeare'in Kıbrıs'ta geçen bu oyunu yüzünden kale Otello adını almıştır demek belki de daha doğru olur. Yusuf Mardin'in *Ziya Paşa ve Namık Kemal'in Londra Yılları* başlıklı 1970'teki bir gazete yazı dizisinde aktardığına göre, "Shakespeare ise beyninin mayası güneş özünden yoğurulmuş sanılacak kadar parlak bir hayale, kalbinin toprağı yanardağından alınmış kadar ateşten bir vicdana malik olarak ömür rahatlığı içinde yaşamak ve adını yaşatmak ümitlerini yalnız meslek olarak seçtiği tiyatro yazarlığına bağladığından, taşıdığı hikmet fikri ile doğa gücünün bütününü tiyatrolarda canlandırmakla uğraşa uğraşa benzeri havai âleminde bile bakışlara kolaylıkla ilgili bulunamayacak bir edebiyat evreni yarattı" diyen Namık Kemal de Otello'nun kalesine hiç de uzak olmayan hücresinden İngiliz şairini muhtemel ki Kıbrıs'taki sürgün yıllarında düşünmüş olmalıdır. Bir şehir size böylesine zengin geçmişiyle ilk başta ilintisizmiş gibi gözüken farklı asırlardan kalma değişik milletlerin sesleriyle, ama evrensel değerleri tek bir koro hâlinde konuşmaya başladığı zaman işte gerçek esrarının perdesini de sizin için aralamış olur. O zaman gerçekten de kulağınızda *Otello*'nun açılışındaki o görkemli koroyu duymaya başlarsınız ve Verdi'yi Kıbrıs'ta Namık Kemal'in Shakespeare tasvirinden anladığınız için ve sizi bu içsel yolculuğunuza Durrell'ın kelimeleri ittiği için kitapların o kelimelerin arkasında duran kıymetli insanların düşüncelerini ölümsüzleştirmekteki güçlerine şükredersiniz.

başka bir dünya arayışıyla buraları seçerler; ya da unutulmak için buralara yollanırlar; tıpkı, eski adıyla Famagusta olan, Mağusa'daki Venedik Sarayı'nın karanlık zindanında 1873-76 yılları arasında 38 ay sürgün ve hapis hayatı yaşamasının ardından Sultan V. Murad'ın iradesiyle serbest bırakılan Namık Kemal gibi. Seneler sonra anılarına dikilen büstlerin kaidelerindeki kendi mısraları yaşatmaya devam eder çekmiş oldukları kalp acılarının boyutlarını:

Musırrım [ısrarlıyım], sâbitim tâ can verince halka hizmette
Fedakârın kalır ezkârı [anmalar] dâim kalb-i millete
Denir bir gün gelir de sâye-i feyz-i hamiyyette [yurtseverliliğin verimliliği sayesinde]
Kemâl'in seng-i kabri [mezar taşı] kalmadıysa namı kalmıştır...

Adını Shakespeare'in eserinden alan Otello kalesi

O kelimelere şekil veren insanoğlu gibi o acıyı çektirten de insanoğludur esasında ve fotosentez döngüsü gibi bu süreç asırlar geçse de, oynanan oyunların kahramanları, boyutları, replikleri değişse de, retorik farklı farklı tonlarda dönüp durur ve dönmeye de devam edecektir. O hisler kimi zaman bir şiire konu olur, kimi zaman bir tiyatro eserine ve oradan da bir operaya dönüşür. Kimi zaman hiç beklenmedik bir

Metelik etmeyen İtalyan öyküsünden başyapıta

Shakespeare *Otello* trajedisini tahmini olarak 1603'te kaleme almadan otuz küsur sene öncesinde Venedik idaresindeki Kıbrıs 1571'de Boşnak asıllı Lala Mustafa Paşa komutasındaki birlikler tarafından fethedilerek henüz Osmanlı İmparatorluğu topraklarına katılmıştı. Dolayısıyla Kraliçe I. Elizabeth İngiltere'sinde Kıbrıs adasının politik durumu güncel bir konuydu. Shakespeare *Otello*'yu yazarken

Mağusa'da Namık Kemal zindanı (Fotoğraf Emre Aracı)

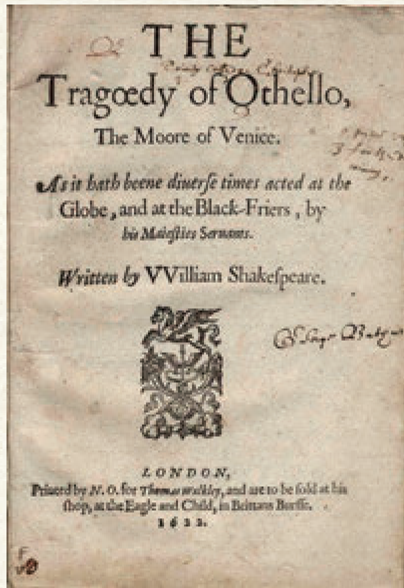
Eski bir karpostalda Otello Kalesi'nin kapısı ve kanatlı Venedik aslanı

Eski bir karpostalda Otello Kalesi, Mağusa

La Fenice'de Othello afişi

THE
Tragœdy of Othello,
The Moore of Venice.
As it hath beene diuerse times acted at the Globe, and at the Black-Friers, by his Maiesties Seruants.
Written by VVilliam Shakespeare.
LONDON,
Printed by N. O. for Thomas Walkley, and are to be sold at his shop, at the Eagle and Child, in Brittans Bursse.
1622.

Shakespeare'in Othello trajedisinin 1622 tarihli Londra baskısı

Verdi Othello operasını 1885'te tamamladı

İtalyan şair Giovanni Boccaccio'nun izinden giden ve Cinthio takma adıyla bilinen Giovanni Battista Giraldi'nin kaleme aldığı *Un Capitano Moro* (Kaptan Moro) hikâyesinden esinlenmişti. Belki de bu hikâyedeki kahramanın adının "Moro" (Moor) olması Shakespeare'i Venedik birliklerinin komutanı olan Otello'yu Mağrip kökenli bir Afrikalı olarak kurgulamasına sebebiyet vermişti. Oyunda işlenen ve her devir için geçerli olan kıskançlık, ırkçılık, aşk ve ihanet temalarıyla, Mina Urgan'ın da ifadesiyle, Shakespeare "aslında metelik etmeyen bir İtalyan öyküsünü bir başyapıta" dönüştürmüştü. İngiliz şairin konusunu işlediği dönemde Kıbrıs henüz Osmanlı hegemonyasına girmemişti. Zaten oyunun başkahramanı Otello da bu yüzden bütün protestolara rağmen evleneceği sevgilisi Desdemona'yı yanına alarak adayı Osmanlı birliklerinden korumak üzere Venedik'ten Kıbrıs'a yollanmıştı. Fırtınanın dağıttığı Osmanlı donanmasının uğradığı başarısızlık akıbeti adaya varan Venedik birlikleri için bir kutlamaya dönüşürken esasında Desdemona'nın suçsuz yere ölümü ve Otello'nun da intiharıyla sonuçlanacak olan kıskançlık tohumlarının entrikalarla atıldığı anın da başlangıcı olacaktı.

Verdi 1871'de Aida'nın başarısının ardından bestecilik hayatından çekilmeye karar vermiş, Giulio Ricordi'nin bütün ısrarlarına rağmen uzun seneler boyu hiçbir opera bestelememişti. Ancak besteci 1881'de Arrigo Boito'nun o yıllar üzerinde çalıştığı Otello librettosunu görmeye razı olmuş ve üç sene sonra Shakespeare'in trajedisini 71 yaşında bestelemeye başlamıştı.

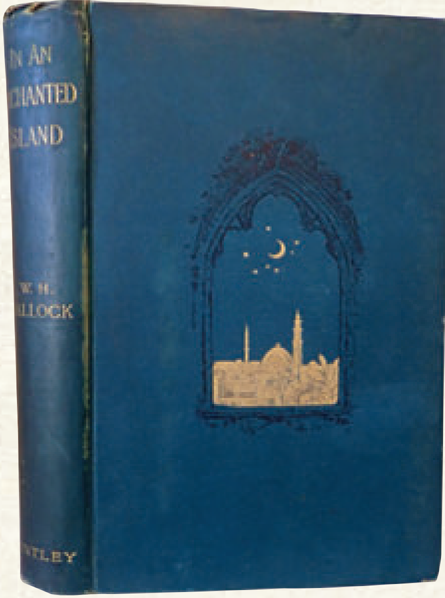
Verdi 1871'de *Aida*'nın başarısının ardından bestecilik hayatından çekilmeye karar vermiş, Giulio Ricordi'nin bütün ısrarlarına rağmen uzun seneler boyu hiçbir opera bestelememişti. Ancak besteci 1881'de Arrigo Boito'nun o yıllar üzerinde çalıştığı *Otello* librettosunu görmeye razı olmuş ve üç sene sonra Shakespeare'in trajedisini 71 yaşında bestelemeye başlamıştı. Opera 1885'te tamamlanıp, 5 Şubat 1887'de Milano'daki Teatro alla Scala'da ilk olarak

Otello'dan I. Perde; Mağusa Limanı

Grand Hotel de Milan'da Verdi'nin odası

Mallock'un In An Enchanted Island adlı kitabı

William Hurrell Mallock

sahnelendiği zaman Verdi'nin içindeki ateşin hâlâ sönmemiş olduğu ispatlanmış ve *Otello* operası görkemli bir başarıya dönüşmüştü. *The Musical Times*'ın 1 Mart 1887 tarihli 529. sayısında çıkan habere göre Cumartesi akşamki prömiyer öncesinde büyük bir kalabalık besteciyi Grand Hotel de Milan'dan çıkıp at arabasıyla operaya giderken uzun uzun selamlamış ve temsil bitiminde defalarca sahnede selam vermesinin ardından, daha da artan bu insan seli bu defa bestecinin arabasının atlarını çözerek arabayı bizzat kendileri yavaş yavaş çekerek, ona gösterilebilecek en büyük tezahürat içerisinde, oteline kadar geri getirmişlerdi. Shakespeare'in eserinin aksine Verdi'nin operasının tamamı Kıbrıs'ta geçiyordu; hatta Otello'nun komuta gemisinin Venedik'ten gelmesini bekleyen Kıbrıslılar'ın açılışta duyulan *"Una vela! Una vela! Un vessillo! Un vessillo!"* (Bir yelken! Bir yelken! Bir bayrak! Bir bayrak!) haykırışlarına adanın valisi Montano *"È l'alato Leon!"* (Kanatlı bir aslan!) diye cevap veriyordu. İşte Mağusa'daki kale kapısının taşına gömülü o kanatlı aslanı görüp de o operayı bu canlı dekorda hayal etmemek nasıl olabilir diye düşünüyor insan.

"Ve şimdi okuyucuya söyleyeyim ki belki de kendisiyle hiçbir alâkası olmadığını düşündüğü bu karanlık ve tehditkâr bina gerçekte hayatlarımızın birer parçasıymışçasına hepimizin bildiği bir hikâye ve bir dizi isimle ilintilidir; çünkü bu kalede geleneğe bağlı kalınarak *Torre del Moro* adında bir kule vardır ki zamanında Shakespeare'in *Otello*'sunun orijinal kahramanı olan Venedik generallerinden Christofero Moro'nun evi olmuştur ve Otello, eğer gerçekse, Desdemona'sını buraya getirmiş olmalıdır. Uzun, karanlık girişten geçerken Iago'nun figürü gölgede gizlenmiş gibiydi. Siperlere dış bir merdivenden çıkarken tanıdık bir lisan konuşan Otello'nun kendisi benimle geldi ve okurun kendisine anlatmadan gözünün önünde canlandırabileceği gibi her yer tanıdık simalarla doluydu. O an [Londra'daki] Lyceum Tiyatrosu'nun parter koltuklarından bir tanesinde oturuyormuşum gibi kendimi evimde hissediyordum. Ama burada, inanılması güç de olsa, dekor suni değil, gerçekti". Bu satırlar 1888'de Otello Kalesi'ni gezip benim duyduğum hisleri 130 sene öncesinde duymuş olan ve Kıbrıs'a yapmış olduğu kapsamlı bir kış mevsimi seyahatini kaleme aldığı gezi kitabına *In an Enchanted Island (Büyülü bir Ada'da)* adını vermeyi uygun gören İngiliz yazar William Hurrell Mallock'a ait. Kıbrıs, 93 Harbi olarak da bilinen 1877-78 Osmanlı - Rus Savaşı'nın ardından Osmanlı toprakları sayılmasına rağmen İngiltere'ye kiralanmış ve böylelikle adaya Birleşik Krallık'tan pek çok seyyah gitmeye başlamıştı. Mallock da bunlar arasındaydı.

En iyi yolculuklar kendi içimizde yolculuğa çıkaranlardır

Tesadüfen keşfetmiş olduğum 1889 baskısı çoktan tükenmiş kitabın sayfalarında kendime ideal bir gezi arkadaşı bulmuştum; daha doğrusu o kitap kendine 130 sene sonra yeni bir arkadaş bulmuştu. Çünkü bu kitap bir gezi edebiyatından öte hayal gücünün kuvvetiyle çıplak dağlarda sihirli şatolar görebilen, tarihi konuların geçtiği kalelerde o eserlerdeki yitik kahramanları hissedebilen duyarlı bir ruhun belleğinden hayat bulmuş bir yapıt olarak ortaya çıkmıştı. Bu çağda unutulmuş olmasına hiç şaşırmamak lazımdı. Kitabın lacivert kapağında göze çarpan gotik pencereden görünen Kıbrıs'ın gece manzarasındaki altın yaldız hilal pırıl pırıl yıldızları kucaklarken okuru da o pencereden bu geçmiş diyarların sihrine davet ediyor gibiydi: "Hayal gücünün kendi bir atmosferi ve dünyada olduğu gibi güneş ışığı da vardır; sadece onun sisleri daha güzel ve narindir; yükseklerden gördüğü perspektifler çok daha geniş ve derindir. Çevremizde gördüklerimizi çok daha çeşitli ve değişik şekillere sokarak onları güzelleştirme gücüne sahiptir. Hayal gücü bir anlamda tüm duyuları bünyesinde birleştirir; o görüştür, kokudur, duymaktır, hafızadır, pişmanlıktır ve tutkudur. Duyulan ilk aşktan edebiyata kadar her şey onu besler".

Belki de bu yüzden I. Perde'deki *"Quando narravi"* düeti beni bir anda Mağusa'nın güneşli havasından Covent Garden'ın sahnesine götürüp tekrar bu büyülü adanın şuurumdaki seslerine karışıveriyor. Durrell "en iyi yolculuklar da bizi alıp yalnızca uzak diyarlara götüren yolculuklar değil, aynı zamanda kendi içimizde yolculuğa çıkaranlardır" demekte ne kadar da haklıymış...

Emre Aracı'nın *Andante*'deki geçmiş yazılarının tamamına *www.emrearaci.weebly.com* adresinden ulaşabilirsiniz.

Emre Aracı tavsiye ediyor

OKUYUN

Kıbrıs'ın Acı Limonları
Lawrence Durrell
(Çeviri: Ülker İnce)
Can Yayınları

DİNLEYİN

Verdi: Otello
Domingo, Studer, Leiferkus, Vargas, Schade, Orchestre et Choeurs de l'Opera Bastille / Şef: Myung-Whun Chung
Deutsche Grammophon 4398052